

Ελένη Ανδρίκου, Κατάλοιπα μυκηναϊκής ανακτορικής εγκαταστάσεως στο ΒΔ άκρο της Καδμείας στη Θήβα Βοιωτίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΘΕΣΗ - ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Το οικόπεδο στο οποίο ανεγέρθηκε το Δημοτικό Συνεδριακό Κέντρο Θηβών (ΔΣΚΘ) καταλαμβάνει 964,40τ.μ. στο ΒΔ πρηνές του Καδμείου λόφου (Σχέδιο 1, εικ. 1). Η μακρά δυτική πλευρά του έχει πρόσωπο στην οδό Λουκά Μπέλλου, την προς Β προέκταση της οδού Επαμεινώνδου, και η βόρεια στενή πλευρά στην οδό Ιωάννου Θρεψιάδου, απέναντι από το Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών (σχέδιο 1, αρ.12).

Η ανασκαφή διεξήχθη την περίοδο 1993–1997 (εικόνα 1). Αρχικά η 1^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (ΕΒΑ) ανέσκαψε τα καλά σωζόμενα, ως συνήθως στην Θήβα, αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της Βυζαντινής περιόδου. Την περίοδο 1995–1997 ακολούθησε η Θ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων με ευθύνη της γράφουσας (Σχέδιο 2). Στο νότιο τμήμα του οικοπέδου ορίσθηκαν τέσσερις τομές (I, II, III, IV) ακολουθώντας την διαμορφωμένη από τα βυζαντινά κατάλοιπα κατάσταση. Στην πορεία, μετά τον εντοπισμό του Πρωτοελλαδικού (ΠΕ) αψιδωτού κτηρίου Γ, η Τομή III προεκτάθηκε προς τα Δ (Τομές III2 και III3) και προς τα Α (Τομή III4). Στο υπόλοιπο οικόπεδο ανασκάφηκαν οι τετράγωνες Τομές 7 έως 25, πλευράς 4μ. με διαχωριστικούς μάρτυρες πλάτους 1μ. Μερικές τομές ενοποιήθηκαν με την αφαίρεση των διαχωριστικών μαρτύρων 14/15, 13/14, 14/11, 17/18, 18/19. Οι τοίχοι ανασκαφής της 1^{ης} ΕΒΑ αριθμούνται με αραβικούς αριθμούς, ενώ εκείνοι ανασκαφής της Θ' ΕΠΚΑ με ελληνική αρίθμηση, ανεξάρτητη για το νότιο, κεντρικό και βόρειο τμήμα του οικοπέδου. Συνεπώς, για την ταύτιση των τοίχων είναι απαραίτητη η αναφορά στην τομή.

Το βάθος της ανασκαφής καθορίστηκε από το βάθος θεμελιώσεως του κτηρίου του ΔΣΚΘ, δηλαδή μέχρι τα 14,15μ. από το σταθερό σημείο στην πλατεία Αγίου Γεωργίου (σχέδιο 1, αρ. 13). Στο ΒΔ τμήμα του οικοπέδου διαπιστώθηκε προγενέστερη καταστροφή σε βάθος. Στο κεντρικό τμήμα, οι Τομές 13 και 14 διερευνήθηκαν μέχρι το φυσικό μαλακό πέτρωμα, τον πούρο, που εμφανίσθηκε σταδιακά σε β. 15,47/15,90/16,45μ. Στο Ν τμήμα, η ανασκαφή προχώρησε μέχρι β. 14,82μ. και την πλήρη αποκάλυψη του ΠΕ αψιδωτού κτηρίου Γ και στα ΝΔ μέχρι β. 15,25μ. και την ολοκλήρωση του περιεχομένου της μυκηναϊκής αποθήκης (Επίχωση II). Ας σημειωθεί ότι ο πούρος εμφανιζόταν σταδιακά από τα ΝΑ (ανώτερο β. 13,26μ.) προς τα ΒΔ μέχρι

και τις Τομές 13 και 14, ενώ βορειότερα από αυτές και στο N-ΝΔ τμήμα του οικοπέδου κατέπιπτε σε μεγαλύτερο βάθος και δεν εντοπίσθηκε.

Η εργασία διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια ενώ οι κατάλογοι της κεραμικής και των λοιπών ευρημάτων επισυνάπτονται στο τέλος, διαρθρωμένοι σύμφωνα με την προέλευση των αντικειμένων κατά επίχωση, που δηλώνεται με πρόσημο λατινικό αριθμό I – VI, ή χωρίς πρόσημο εάν προέρχονται από διαταραγμένη επίχωση.

1. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΚΑΙ ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

1α. ΝΟΤΙΟ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΔΣΚΘ (Τομές III4, III, III2, III3) (σχέδια 2 - 6, εικόνες 2 - 5)

Στο νότιο τμήμα του οικοπέδου ανασκάφηκαν μυκηναϊκές επιχώσεις στις Τομές III4, III και III2 από β. 12,25 έως 12,60/12,70 και 13,30μ. και στην Τομή III3 από β. 13,20/13,30 έως 14μ. (Επίχωση Ια-δ, σχέδιο 3). Τα μυκηναϊκά κατάλοιπα διαδέχεται το στρώμα της Μεσοελλαδικής (ΜΕ) κατοικήσεως στις Τομές III4 και III, ενώ στην Τομή III2 το στρώμα της ΠΕ κατοικήσεως (σχέδιο 6). Στα Δ (Τ. III3) οι μυκηναϊκοί τοίχοι κβ' και κε' θεμελιώνονταν στο ΠΕ στρώμα έχοντας καταστρέψει εν μέρει το ΠΕ αψιδωτό κτήριο Γ. Μεταξύ του τχ κβ' και του δυτικού ορίου της Τομής III3 εντοπίσθηκε στρώμα καταστροφής από φωτιά (β. 14-15,25μ., Επίχωση II, σχέδιο 5, 6). Σε αντίστοιχο βάθος διακρίθηκε η Επίχωση III στο στενό χώρο ανάμεσα στους τοίχους κβ' και κε'. Μυκηναϊκά όστρακα ήταν διάσπαρτα στα υπερκείμενα στρώματα. Η εικόνα των μυκηναϊκών καταλοίπων δεν είναι ομοιογενής σε όλη την έκταση του νοτίου τμήματος.

Επίχωση I (σχέδια 3, 4, 6, εικόνες 2 - 4)

Η Επίχωση I περιελάμβανε σπαράγματα κτισμάτων (τχ ΙΓ' και ΙΔ', τχ κη' και κθ', τχ νστ') που πιθανώς να χρονολογούνται στα μυκηναϊκά χρόνια, νησίδες από πεσμένα δομικά υλικά και κατεστραμμένα κτίσματα, ίχνη φωτιάς, άφθονη κεραμική, λίγα θραύσματα λευκού κονιάματος, λίγα οστά ζώων και θαλάσσια όστρεα. Κατά τόπους έχει υποστεί διαταράξεις από τη μεταγενέστερη δραστηριότητα στη περιοχή. Αντιπροσωπεύει την τελευταία χρήση του χώρου στη μυκηναϊκή περίοδο.

Επίχωση II (σχέδια 3 – 5, εικόνες 4 - 5)

Ο τχ κβ' ορίζει από Α έναν χώρο, ο οποίος εκτείνεται στο μεγαλύτερο μέρος του εκτός των ορίων του οικοπέδου προς Δ και Ν. Το βόρειο τμήμα του πρέπει να καταστράφηκε από αυθαίρετη εκσκαφή. Πρόκειται για το θεμέλιο τοίχου με διεύθυνση Β/ΒΑ – Ν/ΝΔ, από μικρούς ακατέργαστους λίθους, πλάτους 1μ., αποκαλυφθέντος

μήκους 4,50μ. και ύψους 1,35/1,42μ. (β. 13,83/14 – 15,11/15,17μ.) Πάνω στην δυτική πλευρά του θεμελίου διασώζεται το κατώτερο μέρος (μέγ. ύψος περί τα 0,45μ.) του τοίχου καθεαυτού, πλάτους 0,50μ. Στον υπόγειο χώρο που ανασκάφηκε (3,30μ. Χ μέγιστο 1μ.), βρέθηκαν πεσμένα από το επίπεδο του ισογείου πλήθος πήλινων αγγείων, αποθηκευτικών και άλλων (ΠΙΝΑΚΑΣ 6α.ΙΙ), χάλκινος θώρακας και άλλα αντικείμενα, τα οποία εκτιμάται ότι συνιστούν το περιεχόμενο μιας αποθήκης. Η επίχωση αποτελείται από διαλυμένα, καμένα ή όχι, δομικά υλικά. Στα ανώτερα 0,50μ. περίπου, το χώμα ήταν σκοτεινό καστανό, μαλακό. Στη συνέχεια και μέχρι το τελικό βάθος της ανασκαφής ήταν κόκκινο και σκληρό, από την διάλυση πλίνθων, ανάμικτο κατά τόπους με μαλακό, καστανό σκοτεινό από την διάλυση καμένων οργανικών υλών. Στο χωμάτινο αδιαμόρφωτο δάπεδο βρέθηκαν πεσμένα τα μεγάλα αποθηκευτικά αγγεία ΙΙ.212, ΙΙ.220, ενώ συγκολλήθηκαν 35 αγγεία (ΠΙΝΑΚΑΣ 6β.ΙΙ), η πλειονότητα των οποίων είναι κλειστά.

1α.3. Επίχωση ΙΙΙ (σχέδια 4 – 6, Εικόνα 4)

Ανατολικά του τχ κβ' και σε απόσταση μικρότερη του 0,50μ. αποκαλύφθηκε ο παράλληλος τχ κε' από μεγάλους ακατέργαστους λίθους σε δύο σειρές και μικρότερους ενδιάμεσους, σε μήκος 3,70μ. Φαίνεται ότι συνεχίζει πέραν των ορίων του οικοπέδου προς τα ΝΔ, ενώ στα ΒΑ διακόπτεται και είναι ημικατεστραμμένος. Εμφανίσθηκε στο τέλος της Επίχωσης Ιγ (β. 13,93/14,03μ.) και θεμελιώνεται σε β. 14,83μ. με μέγιστο σωζ. ύψος 0,83 – 0,93μ. και πλάτος 0,70μ. Αμέσως ανατολικά του ανασκάφηκε το ΜΕ και ΠΕ στρώμα. Από β. 14,18μ. και μέχρι το επίπεδο θεμελιώσεως του τχ. κβ', ανάμεσα σε αυτόν και στον τχ. κε' ανασκάφηκε η Επίχωση ΙΙΙ από χώμα σκοτεινό καστανό και μαλακό. Η ποσότητα της κεραμεικής ήταν αισθητά μειωμένη από εκείνη στην Επίχωση Ι και ΙΙ.

Ο τχ κε' είναι κατάλοιπο κτηρίου το οποίο καταστράφηκε από άγνωστη αιτία. Αργότερα ο χώρος καταλήφθηκε από νέο κτήριο με τον ίδιο προσανατολισμό, στο οποίο ανήκε ο τχ κβ'. Το θεμέλιο του τχ κβ' οικοδομήθηκε ισχυρότερο αφού απομακρύνθηκε ή παραμερίσθηκε η επίχωση που συνδεόταν με τον τχ κε' και περιορίσθηκε στον στενό χώρο ανάμεσα στους δύο τοίχους καθώς και λίγο βορειότερα.

1β. ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΔΣΚΘ - ΤΟΜΕΣ 13–15, 14/15, 13/14 (σχέδια 7 - 11, 13-15, εικόνες 9 - 13)

1β.1. Οικοδομικά

Το κεντρικό τμήμα του οικοπέδου στην περιοχή των Τομών 13, 14 και 15 καταλαμβάνεται από τμήμα ενός κτηρίου, προσανατολισμένου στα σημεία του ορίζοντα με μικρή απόκλιση προς Α (σχέδιο 2, 7). Το κτήριο πρέπει να συνέχιζε προς Α εκτός των ορίων της ανασκαφής, ενώ προς Δ είναι πιθανόν ο τχ PB' να ήταν εξωτερικός. Η συνέχειά του προς Β, στις Τομές 17 και 18, δεν εντοπίστηκε έως το βάθος 14,40μ. που έφθασε η ανασκαφή. Η μορφή του είναι αποτέλεσμα τουλάχιστον δύο οικοδομικών φάσεων.

Το κτήριο ορίζεται από Ν με το μακρύ Α/ΝΑ – Δ/ΒΔ τοίχο ΛΓ', προς τον οποίο βαίνουν από Α προς Δ οι σχεδόν κάθετοι τοίχοι ΚΑ', ΚΒ' και ΡΒ', σχηματίζοντας τρεις χώρους 1, 2 και 3. Οι τοίχοι θεμελιώνονται στον πούρο (εικ. 6, 8, 10, 12), ο οποίος εμφανίζεται σε διαφορετικά βάθη, παρουσιάζοντας κλίση από ΝΑ προς Β και ΒΔ (Χ.1: 15,10/15,30μ., Χ.2: 15,50μ, κοιλότητα στα Β:16,45μ., Χ.3: 15,55 (Ν) έως 15,90μ. (Β)). Το κτήριο δεν ήταν ελεύθερο στη νότια πλευρά, καθώς στο τμήμα που αντιστοιχεί στον Χώρο 2, η επιφάνεια του πούρου πίσω από τον τχ ΛΓ' (περίπου 1μ. νοτιότερα) βρισκόταν τουλάχιστον κατά 1,10μ. υψηλότερα από ότι στην θεμελίωσή του. Προφανώς για την οικοδόμησή του εκμεταλλεύθηκαν ένα φυσικό ξέπεσμα του πούρου με ή χωρίς περαιτέρω διαμόρφωσή του.

Ο τχ ΛΓ' δεν είναι ενιαίας δομής. Το κεντρικό τμήμα του, από μεγάλους αδρούς λίθους με ενδιάμεσους μικρότερους, εκτείνεται από τη συμβολή με τον τχ ΡΒ' σε μήκος 5,80μ. προς τα Α, οπότε απέληγε σε παραστάδα. Στη συμβολή με τον τχ ΡΒ' είχαν χρησιμοποιηθεί ογκόλιθοι (εικόνα εικ. 8γ, 9α). Ο τχ ΛΓ' ανακατασκευάστηκε προεκτεινόμενος κατά 1,30μ. στο δυτικό άκρο και κατά 5μ. προς Α, ίσως και πέραν των ορίων της ανασκαφής, και ανυψούμενος κατά 0,50μ. περίπου. Παράλληλα οικοδομήθηκαν οι τχ ΚΑ' και ΚΒ'. Το μέγιστο σωζόμενο ύψος όλων των τοίχων κυμαίνεται περί τα 2μ.

Ο τχ ΡΒ', πλάτους 1μ. και αποκαλυφθέντος μήκους 2,80μ., σε β. περί τα 15,10/15,30μ. θεμελιωνόταν επίσης στον πούρο, η επιφάνεια του οποίου είχε αδρά διαμορφωθεί.

Στην βόρεια παρειά του τχ ΛΓ' εφάπτεται ο τχ ΙΒ', πλάτους 0,45μ., θεμελιωμένος στον πούρο. Εκτείνεται από τη ΝΔ γωνία του χώρου, μέχρι 0,60μ. πριν από το αρχικό ανατολικό άκρο του τχ ΛΓ' (εικ. 8γ), σε μήκος 4μ. Τα άκρα του διαμορφώνονται ελεύθερα και η άνω επιφάνεια επίπεδη. Το ύψος του από το τεκμαιρόμενο δάπεδο ήταν περί το 1,10μ. Δεδομένου ότι δεν εξυτηρείται κάποια πρακτική σκοπιμότητα, φαίνεται εύλογο ότι συνδέεται με την αρχική κατασκευή του τχ

ΛΓ´ και με τη λειτουργία του χώρου, καθώς προσφέρεται για την εναπόθεση αντικειμένων.

1β.2. Στρωματογραφία (σχέδια 9-11)

Η μελέτη της στρωματογραφίας στις Τομές 13, 14 και 13/14, 14/15 οδηγεί στη γενική διατύπωση ότι από β. 14,25μ. και μέχρι την επιφάνεια του πούρου υπήρχε μια επίχωση με παρόμοια χαρακτηριστικά, καθώς αποτελείται από δομικά υλικά κατεστραμμένων κτισμάτων. Ωστόσο, είναι δυνατή η διάκριση ανώτερου και κατώτερου τμήματος, καθώς σε β. 14,60-14,80/15μ. διαπιστώνεται ένας ορίζοντας χρήσεως. Η Επίχωση IV που συνδέεται με αυτόν ακολουθείται από την κατώτερη Επίχωση V που χαρακτηρίζεται από έντονα σημεία φωτιάς και συνδέεται με τους Χώρους 1 – 3.

1β.3. Επίχωση IV (ΤΟΜΗ 13, 14, 13/14, 14/15) (σχέδια 7–10, 13-15, εικόνες 11, 13)

Στις Τομές 13, 14, 13/14 από β. 14,25 έως β. 14,80/15μ. η επίχωση συνίσταται γενικά από καστανό χώμα με αρκετούς μικρούς λίθους, παρουσιάζοντας ωστόσο εναλλαγές με νησίδες σκοτεινού καστανού/καστανομέλανου ή ερυθρού χώματος, από την διάλυση αντίστοιχα καμένων οργανικών υλών και πλίνθων, και περικλείοντας αραιά θραύσματα κεραμίδων. Η κεραμεική ήταν πυκνή.

Στη Δ-ΝΔ περιοχή της Τομής 13 (β. 14,15-14,30/14,40μ.) εντοπίστηκαν πεσμένοι μεγάλοι πλακοειδείς λίθοι (σχέδιο 8). Στην Τομή 13-14 και στο ΒΔ τμήμα της Τομής 14 ανιχνεύεται ένα επίπεδο χρήσεως (εικ. 11, 12), που ορίζεται από το λουτήρα **IV.335**, τοποθετημένο σε οριζόντια θέση σε δεύτερη χρήση, δύο παρακείμενα κλειστά αγγεία (**IV.387**, **IV.343**), αμφορέα (**IV.377**) πάνω σε νησίδα πηλού, το χείλος λάκκου και χωμάτινη κυκλική κατασκευή με πλαίσιο από τεφρό πηλό μπροστά στον τχ ΙΒ´.

1β.4. Επίχωση V (Χώροι 1, 2, 3)

Χώρος 1

Ο Χώρος 1 (1,30X3,70μ.) καταχρηστικά υπάγεται στην Επίχωση V, διότι κάτω από την διαταραγμένη ΥΚ/ελληνιστική επίχωση (β. 14μ.) και μέχρι την εμφάνιση του πούρου καταλαμβάνεται από ΠΕ στρώμα καταστροφής. Περιείχε ωστόσο και μυκηναϊκή κεραμεική, η οποία εντοπίστηκε κυρίως πλησίον των τοίχων και κατά τον καθαρισμό των αρμών τους.

Χώρος 2 (ΤΟΜΗ 14, 13/14) και Χώρος 3 (ΤΟΜΗ 13)

Στον Χώρο 2 (6Χ3/3,70μ.), μπροστά από τον τχ IB' εντοπίσθηκε χωμάτινη κυκλική κατασκευή με πλαίσιο από τεφρό πηλό, πάνω στο οποίο ήταν γερμένη η πρόχους V.527. Αμέσως δυτικά, έξι κάτω γνάθοι κάπρων και στα ΒΔ πηλόχριστη επιφάνεια, πιθανώς τμήμα του δαπέδου. Τα στοιχεία αυτά συνθέτουν ένα αδιατάρακτο σύνολο. Η επίχωση που κάλυπτε τους δύο χώρους από β. 14,80/15μ. σχηματίστηκε από δομικά υλικά και αντικείμενα πεσμένα από ανώτερο πιθανώς όροφο. Ο διαχωρισμός της ανάμεσα στους δύο χώρους είναι συμβατικός. Στον Χώρο 3 ενσωματώνεται η περιοχή του τχ PB', λόγω της διασποράς ελεφάντινων αντικειμένων και ελαφρόπετρας όπως στην Τομή 13 (εικ. 15).

1γ. ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ – ΤΟΜΕΣ 17, 18, 17/18 (σχέδια 7, 11-15, εικόνα 14)

Επίχωση VI

Στις Τομές 17 και 18 κάτω από την κλασική/ελληνιστική επίχωση που περιείχε και μυκηναϊκή κεραμική (β.13,40 μ. περίπου) και έως μέγιστο βάθος 14,30μ. υπήρχε ομοιογενής η Επίχωση VI από καστανό χρώμα, κυρίως μαλακό, με πληθώρα θραυσμένων αγγείων, αρκετά θραύσματα κεραμίδων, πήλινα ειδώλια, οστά ζώων, ελάχιστα θαλάσσια όστρεα και ποικιλία άλλων αντικειμένων, ως επί το πλείστον αποσπασματικών. Πρόκειται για ένα γέμισμα που καταλάμβανε σχεδόν όλη την έκταση των Τομών 17 και 18, με εξαίρεση το δυτικότερο και ανατολικότερο αντίστοιχα τμήμα τους, χωρίς σαφή όρια και με ελαφρά κλίση από Α προς Δ. Η Επίχωση VI περιέκλειε τα σπαράγματα από τρεις τοίχους (IZ', IH', ΚΔ'), μάλλον των υστεροκλασικών / ελληνιστικών χρόνων. Η γενική εικόνα είναι αυτή της απορρίψεως αντικειμένων, κυρίως αγγείων και ειδωλίων. Τα μολύβδινα και ελεφάντινα αντικείμενα, συνδέουν την απόρριψη με τις άλλες επιχώσεις.

2. ΕΥΡΗΜΑΤΑ

2α. ΚΕΡΑΜΕΙΚΗ

2α.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΕΡΑΜΕΙΚΗΣ

Ανάλογα με την ποιότητα του πηλού διακρίνονται πέντε κατηγορίες Π1- Π5, στις οποίες κατατάσσονται τα αγγεία: Π1, τραχιά - Π2, χονδροειδής - Π3, σχεδόν χονδροειδής - Π4, λεπτότεχνη - Π5, σχεδόν λεπτότεχνη.

2α.2. ΑΚΟΣΜΗΤΑ ΤΡΟΧΗΛΑΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

2α.3. ΑΚΟΣΜΗΤΑ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

2α.4. ΔΙΑΚΟΣΜΗΜΕΝΑ ΤΡΟΧΗΛΑΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

2α.5. ΔΙΑΚΟΣΜΗΜΕΝΑ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

Η κεραμεική παρουσιάζεται και συζητείται συνολικά για όλες τις επιχώσεις. Εκτός εξαιρέσεων, πρόκειται για τροχήλατα αγγεία, τα οποία κατατάσσονται σε ακόσμητα και διακοσμημένα, κατά κατηγορία πηλού και κατά σχήμα σύμφωνα με την τυπολογία του Furumark. Τα διακοσμητικά θέματα και ο τρόπος διακοσμήσεως σχολιάζονται σε κάθε σχήμα. Τα λίγα χειροποίητα δείγματα παρουσιάζονται ξεχωριστά.

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται η γενική καταμέτρηση της κεραμεικής από κάθε επίχωση ανάλογα με τη χρονολόγηση. Τα ΥΕ ΙΙΙ θραύσματα διακρίνονται σε τοιχώματα και διαγνωστικά. Στους πίνακες 6.Ι-6.ΥΙ παρουσιάζεται ο αριθμός από τα διαγνωστικά θραύσματα μυκηναϊκής κεραμεικής σε κάθε επίχωση, κατά σχήμα και το ποσοστό επί τοις εκατό επί του συνόλου των ακόσμητων ή διακοσμημένων. Στους πίνακες 7.Ι-7.ΥΙ καταμετρώνται τα διακοσμητικά θέματα, όπως ταξινομήθηκαν από τον Furumark, κατά σχήμα.

Σε κάθε σχήμα παρατίθεται η ταξινόμηση των θραυσμάτων σύμφωνα με ιδιαίτερα τυπολογικά χαρακτηριστικά και επιχειρούνται συγκρίσεις με το κεραμικό υλικό από δημοσιευμένα ΥΕ ΙΙΙ σύνολα στη Θήβα, το ανάκτορο της Πύλου, τις Μυκήνες, την Τίρυνθα, τη Μιδέα και το Διμήνι.

Η κεραμεική της Επιχώσεως ΙΙΙ παρουσιάζει περιορισμένο σχηματολόγιο και διακοσμητικά θέματα και διαφέρει από εκείνη των υπολοίπων επιχώσεων. (ΠΙΝΑΚΑΣ 6.ΙΙΙ, 7.ΙΙΙ). Στα ακόσμητα αγγεία περιλαμβάνεται μεγάλος αριθμός από θραύσματα κλειστών προχυτικών. Στα λεπτότεχνα ανοικτά υπερισχύει η κύλικα FS 267 και ακολουθεί η κύλικα FS 264, το κύπελλο FS 220/222, ο ρηχός σκύφος FS 295 και το άωτο κωνικό κύπελλο FS 204. Ως προς τα διακοσμημένα, μεγάλος αριθμός οστράκων (πάνω από το ήμισυ) είναι ολόβαφος με ερυθρή, καστανομέλανη ή μελανή βαφή. Πάνω από το ¼ των δειγμάτων φέρει μόνον γραμμική διακόσμηση, ενώ πολύ λιγότερα είναι τα φέροντα διακοσμητικό θέμα. Τα συχνότερα διακοσμημένα αγγεία είναι ο ψευδόστομος αμφορίσκος, τα κύπελλα FS 220 και οι κύλικες FS 257 και ακόσμητα, οι κύλικες FS 264/265 και FS 267.

Η κεραμεική της Επιχώσεως ΙΙ (αποθήκης) αποτελεί κλειστό σύνολο. Αποκαταστάθηκαν 35 αγγεία, 24 ακόσμητα και 11 διακοσμημένα. Υπερισχύουν τα κλειστά αγγεία και μάλιστα τα μεγάλα αποθηκευτικά, ενώ υπάρχει και μια σειρά διακοσμημένων που περιλαμβάνει διάφορους ψευδοστόμους αμφορείς, τρεις πρόχους FS 120, υδρία FS 128 και ασκούς FS 195. Αντίθετα, στο αποσπασματικά σωζόμενο υλικό, το συχνότερο σχήμα είναι η ακόσμητη κύλικα FS 267 και ο διακοσμημένος βαθύς σκύφος FS 284.

Τόσο η κεραμεική της Επιχώσεως II, όσο και η προερχόμενη από τις Επιχώσεις I, IV, V και VI εμφανίζουν μια γενική ομοιογένεια στα καταγραφόμενα σχήματα και διακοσμητικά θέματα. Κοινό χαρακτηριστικό είναι η υπεροχή της ακόσμητης κύλικας FS 267 και του διακοσμημένου βαθέος σκύφου FS 284. Η συντριπτική πλειονότητα των σκύφων ανήκει στην ομάδα A με λιτή διακόσμηση εξωτερικά και άβαφο εσωτερικό. Με διαφορά ακολουθεί ο ολόβαφος σκύφος και με λιγότερα δείγματα ο σκύφος της ομάδας A/B, με λιτή διακόσμηση εξωτερικά και ολόβαφο εσωτερικό, ενώ ακόμα λιγότερα είναι τα θραύσματα σκύφων με ταινία μέσου πάχους περί το χείλος και ολόβαφο εσωτερικό και του τύπου με ρόδακα. Η διακοσμημένη κύλικα FS 258B αντιπροσωπεύεται από λίγα αρκετά φθαρμένα θραύσματα, ενώ μεμονωμένα είναι τα δείγματα διακοσμημένων κυλικών FS 274 (V.556, VI.754). Έξι γραπτά τμήματα βάσης – γάστρας από χαμηλή κύλικα είναι προβληματικά ως προς την ταύτισή τους, καθώς δεν σχετίζονται με τις γραπτές κύλικες FS 267 γνωστές από το τέλος της YE IIIB στην Αργολίδα. Αρκετά συχνά εμφανίζονται ακόσμητα αγγεία με γωνιώδες περίγραμμα, όπως το κύπελλο FS 222 και ο ρηχός σκύφος FS 295, ενώ το κύπελλο FS 215 ακόσμητο και διακοσμημένο απουσιάζει από την Επίχωση II σε αντίθεση με τις λοιπές Επιχώσεις (ΠΙΝΑΚΑΣ 9). Ιδιαιτερότητα αποτελεί η λεκανίδα VI.786, αγγείο εξαιρετικής ποιότητας, του τέλους της YE IIIB, η YE IIIΓ πρώιμη ηθμοπρόχους με το φραγμένο στόμιο VI.724 και ο εικονιστικός κρατήρας BE 26996 ο οποίος βρέθηκε μεμονωμένος και δεν εντάσσεται σε κάποια επίχωση.

Τα διακοσμητικά θέματα εμφανίζονται κυρίως στους βαθείς σκύφους, το συχνότερο διακοσμημένο αγγείο, ενώ είναι μάλλον σπάνια σε άλλα σχήματα ανοικτά ή κλειστά, από τα οποία διατηρούνται λίγα δείγματα (ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1, II, IV-VI). Στους σκύφους ομάδας A παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία (ΠΙΝΑΚΑΣ 3) με πλέον αγαπητό θέμα το τρίγλυφο FM 75, που ακολουθείται από την αντιθετική σπείρα με τρίγλυφο FM 50 και την τρέχουσα σπείρα FM 46. Λιγότερο, αλλά με την ίδια περίπου συχνότητα εμφανίζονται η οριζόντια πλατιά κυματοειδής FM 53 και οι πολλαπλοί μίσχοι FM 19, οι αμείβοντες FM 58, πάντα κατακόρυφοι, και τα αψιδώματα FM 62. Ανάλογα εμφανίζονται τα ίδια διακοσμητικά θέματα στους σκύφους της ομάδας A/B (ΠΙΝΑΚΑΣ 4), ενώ στους κρατήρες FS 281 προτιμάται η τρέχουσα σπείρα FM 46 και τα αψιδώματα FM 62.

Από τα χειροποίητα αγγεία, η λεκάνη με γεφυρόστομη προχοή VI.711 αποτελεί μοναδικό δείγμα και συνδέεται με τα χειροποίητα ή μικτής τεχνικής αγγεία, που εντοπίστηκαν στην αποθήκη 60 του ανακτόρου της Πύλου. Στα διακοσμημένα, περιλαμβάνονται μερικές αποσπασματικές μικρογραφίες, τυπικές της YE IIIB (5 κύπελλα και 3 κλειστά αγγεία).

2β. ΕΙΔΩΛΙΑ (σχέδιο 14, εικόνες 1-10).

Από τα 64 πήλινα μυκηναϊκά ομοιώματα, λιγότερο ή περισσότερο αποσπασματικά, τα περισσότερα είναι γυναικών (43) και έπονται τα ομοιώματα ζώων (15) και επίπλων (5), καθώς και ένα από λέμβο. Τα 21 προέρχονται από διαταραγμένες επιχώσεις, όπως η ήδη δημοσιευμένη κεφαλή από αγγειόμορφο είδωλο ΒΕ 28866 (Τομή 22). Είκοσι τρία βρέθηκαν στην Επίχωση VI και συγκροτούν το μεγαλύτερο σύνολο (σχέδιο 14). Τα ειδώλια παρουσιάζονται σύμφωνα με την τυπολογία της Ε.Β. French (ΠΙΝΑΚΕΣ 10 – 11). Τα περισσότερα ανήκουν σε τύπους της ΥΕ ΙΙΙΒ, μερικά σε πρωιμότερους (ΥΕ ΙΙΙΑ2/Β) και σε υστερότερους (ΥΕ ΙΙΙΓ πρώιμη).

2γ. ΕΛΕΦΑΝΤΙΝΑ (σχέδιο 15, εικόνες 11-14)

Από τα 46 συνολικά ελεφάντινα αντικείμενα, τα 29 προήλθαν από την Επίχωση V στην Τομή 13. Στην πλειονότητά τους είναι αποτμήματα από την πρώτη ύλη ή κατά τα διάφορα στάδια της κατεργασίας, ενώ από τα ολοκληρωμένα αντικείμενα ξεχωρίζει το δισκοειδές αντικείμενο V.ΕΛ11, το πρώτο από μυκηναϊκό κέντρο της Στερεάς Ελλάδας που προστίθεται στο γνωστό από την Πελοπόννησο σύνολο, και το “*rièce d'échiquier*” V.ΕΛ12. Μαζί με τα ελεφάντινα βρέθηκε ικανή ποσότητα ελαφρόπετρας (εικόνα 22). Από την Επίχωση II (αποθήκη) προέρχονται δύο “*rièces de lyre*” (II.ΕΛ5, II.ΕΛ6) ισχυρά καμένα, προφανώς ενθέματα σε ξύλινο αντικείμενο. Στην Επίχωση IV βρέθηκε το τρίλοβο ένθεμα IV.ΕΛ10, που συναρμολογούνταν με χάλκινα καρφιά και στην Επίχωση V το μήλο από λαβή ξίφους V.ΕΛ42.

2δ. ΟΣΤΕΪΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ (σχέδιο 15, εικόνα 15)

Τα οστέινα αντικείμενα είναι περιορισμένα αριθμητικά (ΠΙΝΑΚΑΣ 14). Ανάμεσα τους συγκαταλέγονται πέντε περόνες / βελόνες και μικρά διάτρητα δισκάρια, ψήφοι ή διαχωριστικά ψήφων. Το πλακίδιο Οσ17 από δόντι κάπρου, προοριζόταν να προσαρμοσθεί σε οδοντόφρακτο κράνος.

2ε. ΚΩΝΙΣΚΟΙ (εικόνες 16-17)

Οι 33 συνολικά κωνίσκοι από στεατίτη κατατάσσονται σύμφωνα με την τυπολογία του Σπ. Ιακωβίδη (ΠΙΝΑΚΑΣ 15). Οι περισσότεροι βρέθηκαν στις Επιχώσεις VI, V και I. Ως συνήθως, οι συνθήκες ευρέσεώς τους δεν διαφωτίζουν τη χρήση τους, η οποία είναι ένα πολυσυζητημένο θέμα.

2στ. ΛΙΘΙΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ (εικόνες 18-21)

Από τα 39 ποικίλα λίθινα αντικείμενα τα μισά σχεδόν βρέθηκαν στην Επίχωση I (ΠΙΝΑΚΑΣ 16). Ανάμεσα τους ξεχωρίζει η ταινιωτή λαβή από μαρμάρينو αγγείο Ι.Λ2

και η ανοικτή μήτρα για λεπτές σμίλες VI.Λ32. Συναντώνται τριποδικά *ιγδία* με προχοή (I.Λ3, V.Λ28) και *τριβεία* (I.Λ5, III.Λ21, V.Λ29, V.Λ30, VI.Λ33) κατασκευασμένα από ψαμμίτη, λίθο που προτιμάται κατά την ΥΕ III περίοδο. Ο *οφιανός* σπανίζει, ενώ ο *πυριτόλιθος* είναι συχνότερος. Ελαφρόπετρες συνευρέθηκαν με ελεφάντινα αντικείμενα στην Τομή 13 (Επίχωση V).

2ζ. ΥΑΛΙΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ (εικόνα 23)

Από τα 15 συνολικά αντικείμενα από αδιαφανή ύαλο, τα 11 είναι ψήφοι μικρού μεγέθους, σφαιρικές, πιεσμένες σφαιρικές, κολουροκωνικές και μία σταγονόσχημη, και 2 μεγάλες του τύπου σχηματοποιημένου θυσάνου, σύμφωνα με την τυπολογία της Ξενάκη-Σακελλαρίου. (ΠΙΝΑΚΑΣ 17). Όλες αποτελούν τυπικά δείγματα στα ανακτορικά χρόνια και βρίσκουν παράλληλα στην Θήβα, τις Μυκήνες και σε άλλα μυκηναϊκά κέντρα. Εξαιρετικής τέχνης είναι το ένθεμα σε μορφή σκύλου **VI.Y14**.

2η. ΜΟΛΥΒΔΙΝΑ και ΧΑΛΚΙΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Μολύβδινα (εικόνα 25)

Στο οικόπεδο ΔΣΚΘ βρέθηκε αρκετή ποσότητα μολύβδου, κυρίως ελάσματα και μερικά σύρματα και συσσωματώματα (ΠΙΝΑΚΑΣ 18). Η μεγαλύτερη ποσότητα εντοπίστηκε στην Επίχωση VI, ενώ μεγαλύτερη από την ευρεθείσα πρέπει να ήταν η ποσότητα και στην αποθήκη (Επίχωση II), όπου βρέθηκαν υπολείμματα από τηγμένο μόλυβδο. Το μεγαλύτερο έλασμα **VI.M11** (βάρους 10,65χγρ.) ήταν επιμελώς διπλωμένο, σε αντίθεση με τα άλλα, τα οποία ήταν τυχαία αναδιπλωμένα. Τα ελάσματα προφανώς φυλάσσονταν ως πρώτη ύλη, για την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων, όπως εξάλλου προτείνεται και για το Γλα. Με μολύβδινους συνδέσμους είχε επισκευασθεί ο λουτήρας IV.335 και τα αγγεία I.124, IV.387, VI.603. Η ανάλυση δειγμάτων έδειξε ότι το μέταλλο προέρχεται από τα μεταλλεία του Λαυρίου, όπως επίσης στο Γλα και στο Διμήνι.

Χάλκινα [εικ. 26]

Τα χάλκινα αντικείμενα υπήρξαν ολιγάριθμα και κακής διατηρήσεως, ώστε να αναγνωρισθούν συγκεκριμένα αντικείμενα. Από την Επίχωση II ωστόσο, προήλθε ένα σπάνιο χάλκινο αντικείμενο, ο θώρακας (BE 27370) μιας πανοπλίας του τύπου των Δενδρών. Η μελέτη του αντικειμένου έδειξε ότι αποτελεί μια πιο εξελιγμένη μορφή και χρονολογείται στην ΥΕ IIIB2 φάση.

2θ. ΚΕΡΑΜΙΔΕΣ [εικ. 27]

Κεραμίδες βρέθηκαν με μεγαλύτερη πυκνότητα στην Επίχωση I και δευτερευόντως στις Επιχώσεις IV και V. Οι στρωτήρες είναι χειροποίητοι από χονδροειδή πηλό, τετράπλευροι παραχειλωτοί. Οι καλυπτήρες από καθαρότερο έως καθαρό πηλό είναι τροχήλατοι, σχεδόν ημικυλινδρικοί. Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν εντοπίστηκαν δύο ακριβώς όμοια δείγματα.

3. ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ

Υστεροελλαδική III A2 φάση

Στην YE IIIA2 φάση αποδίδεται η κεραμική από την Επίχωση III, συγκρινόμενη με την YE IIIA2 κεραμική των Επιχώσεων (Deposit) 3a-3c από την ανασκαφή της οδού Πελοπίδου, και με τα πλουσιότερα σύνολα από τις Μυκήνες και την Τίρυνθα. Η εμφάνιση της κατακόρυφης πορφύρας υποδεικνύει ώριμο στάδιο, όπως και η σειρά από ενάλληλους ρόμβους, καθώς ο ρόμβος χρησιμοποιείται ως παραπληρωματικό και κύριο θέμα από την YE IIIB1 και εξής. Θραύσματα από YE IIIA2 αγγεία εντοπίστηκαν διάσπαρτα στις άλλες επιχώσεις ή στα διαταραγμένα στρώματα (χαρακτηριζόμενα ως επιλογής στον κατάλογο).

Υστεροελλαδική III B2 όψιμη φάση

Η κεραμική από την **Επίχωση II** χρονολογείται στην YE IIIB2, όπως υποδεικνύουν το πλήθος των ακόσμητων κυλίκων FS 267 και FS 274, του γωνιώδους κυπέλλου FS 222 και ρηχού σκύφου FS 295, η παρουσία του ακόσμητου βαθέος σκύφου FS 284 και η μεγάλη συχνότητα του σκύφου της ομάδας A και δευτερευόντως του ολόβαφου, και παράλληλα η απουσία της διακοσμημένης κύλικας FS 258. Επίσης, μια σειρά αγγείων, ακόσμητων (πίθος, πιθαμφορέας, λουτήρας, λύχνος) ή διακοσμημένων (υδρία, στενόλαιμη πρόχους, ασκός με βάση, απιόσχημος ψευδόστομος αμφορέας FS 167 και σφαιρικός ψευδόστομος αμφορίσκος με μυκηναϊκό άνθος ή στιγμορόδακα στον ώμο) που συναντώνται σε στρώμα τελικής καταστροφής στην Θήβα και άλλες μυκηναϊκές θέσεις. Η υποτυπώδης εμφάνιση του σκύφου της ομάδας A/B (ΠΙΝΑΚΑΣ 8), το χοανοειδές στόμιο της στενόλαιμης πρόχου II.253 υποδεικνύουν όψιμη χρονολόγηση στην YE IIIB2.

Η κεραμική της Επιχώσεως II συγκρίνεται με εκείνη από το στρώμα καταστροφής στους χώρους 2 και 3 (Τ. 13 και 14), δηλαδή της **Επιχώσεως V**, και του απορριφθέντος συνόλου της **Επιχώσεως VI**. Οι διαφορές που εντοπίζονται στις δύο αυτές επιχώσεις αφορούν κυρίως στην παρουσία, αν και ισχνή, του σκύφου με ρόδακα και του βαθέος σκύφου με ταινία μέσου πάχους περί το χείλος και ολόβαφο εσωτερικό, όπως και στο βαθύ κύπελλο FS 215 ακόσμητο ή διακοσμημένο (ΠΙΝΑΚΕΣ 8, 9).

Η κεραμεική από τις τρεις Επιχώσεις II, V και VI παρομοιάζεται με την κεραμεική από το στρώμα καταστροφής που συνδέεται με τις πινακίδες της Γραμμικής B στην οδό Πελοπίδου και επί των οδών Επαμεινώνδα και Δημοκρίτου (τ. Μεταξά). Το σύνολο της Επίχωσης II παραλληλίζεται με την κεραμεική από το στρώμα καταστροφής στη Δυτική Πύλη της Μιδέας, όπου επίσης διαπιστώθηκε αποθηκευτική χρήση. Ο βαθύς σκύφος FS 284 ομάδας A/B σε διάφορες παραλλαγές, με ταινία μέσου πάχους περί το χείλος και ολόβαφο εσωτερικό, καθώς και το κύπελλο FS 215 με ταινία ή στιγμές στο χείλος και ταινία περί το χείλος και ολόβαφο εσωτερικό και η κύλικα FS 274 με στιγμές στο χείλος (Επιχώσεις V, VI) προτείνονται ως διαγνωστικά στοιχεία για το τέλος της ΥΕ IIIB2 στις Μυκήνες και την Τίρυνθα. Ωστόσο, άλλα προτεινόμενα ως διαγνωστικά, όπως οι κύλικες FS 267 με γραμμική διακόσμηση και ολόβαφο εσωτερικό, σκύφοι ολόβαφοι εσωτερικά με εξηρημένο δίσκο στον πυθμένα, ρηχοί σκύφοι με γραμμική διακόσμηση δεν απαντώνται. Η ακόσμητη κεραμεική, και κυρίως τα ανοικτά αγγεία, βρίσκει παράλληλα στο ανάκτορο της Πύλου.

Η απουσία σκύφων της ομάδας B αποτελεί βασικό στοιχείο διαφοροποίησης από τα αργολικά κέντρα. Η περιορισμένη συχνότητα του σκύφου αυτού στην Θήβα καθόλη την ΥΕ IIIB2 έχει ήδη επισημανθεί και απαιτεί περαιτέρω επιβεβαίωση. Ωστόσο, ο σκύφος ομάδας B απαντά στο Γλα, η καταστροφή του οποίου φαίνεται ότι προηγείται εκείνης των Θηβών. Ο σκύφος με ρόδακα, επίσης, πρέπει να θεωρηθεί αργολικό χαρακτηριστικό, καθώς εντοπίζεται υποτυπωδώς μόνον στην Θήβα και δεν αναφέρονται δείγματα από άλλη βοιωτική περιοχή.

Υστεροελλαδική IIIΓ πρώτη

Η κεραμεική από τις Επιχώσεις I και IV, οι οποίες υπέρκεινται αντίστοιχα των Επιχώσεων II και V, δύσκολα διαφοροποιείται από εκείνη του στρώματος καταστροφής του τέλους της ΥΕ IIIB2, σε επίπεδο σχηματολογίου και διακοσμητικών θεμάτων, καθώς και ποσοτικής ανάλυσεως. Εμφανίζονται όμως ορισμένα χαρακτηριστικά που υποδεικνύουν οψιμότερη χρονολόγηση, στην αρχή της ΥΕ IIIΓ πρώτης. Τα διακοσμημένα εμπλουτίζονται με τον κρατήρα με προχοή FS 298, τη χαμηλή κύλικα, τη γραπτή κύλικα FS 274, το πώμα FS 334 και 335 και το ολόβαφο τροπιδωτό κύπελλο FS 240, ενώ το κύπελλο και ο βαθύς σκύφος με ταινία μέσου πάχους περί το χείλος και ολόβαφο εσωτερικό εμφανίζονται συχνότερα, τουλάχιστον στην Επίχωση IV (Πίν. 8, 9).

Οι προχοΐσκες I.125, I.126, ο ψευδόστομος αμφορέας I.134, το μόνωτο κύπελλο I.138, ο κρατήρας I.152 έχουν παράλληλα στην ΥΕ IIIΓ πρώτη. Ομοίως και ορισμένες παραλλαγές στα διακοσμητικά θέματα (I.152, I.166, I.168, I.169). Όψιμο

χαρακτηριστικό θεωρούνται επίσης παρεκκλίσεις στην διακόσμηση των σκύφων, όπως για τους σκύφους της ομάδας Α, I.155 (εγκάρσιες κηλίδες στη λαβή) και I.164 (πυκνή διακόσμηση του τύπου της ομάδας Β εξωτερικά) και της ομάδας Α/Β, I.181 (πυκνή διακόσμηση εξωτερικά με στενότερη ταινία περί το χείλος). Κάποια στοιχεία επιχωριάζουν σε άλλες θέσεις, όπως ο βαθύς σκύφος με πλατιά κυματοειδή ταινία στην Τίρυνθα, ο κρατήρας με προχοή FS 298 στην Βόρεια κλιτύ της αθηναϊκής ακρόπολης και στον Θορικό. Αν και ορισμένα δείγματα είναι καλής ποιότητας (I.166, I.168), εντοπίζονται αρκετά αμελή. Ως προς την διακόσμηση, διαπιστώνεται αστάθεια και προχειρότητα στην απόδοση των διακοσμητικών θεμάτων (I.152, I.159, I.163, I.165, I.183, IV.380, IV.385). Όσον αφορά στον πηλό, λευκά εγκλείσματα είναι ορατά πλέον στην επιφάνεια κυρίως σε δείγματα από ρόδινο/ερυθρωπό πηλό (I.134, I.161, I.163, I.179, I.180, I.182, IV.352-IV.354, IV.358, IV.379, IV.381, IV.410, IV.413, IV.419) ή και από σκοτεινότερο (I.138, I.187, I.191). Επίσης, διαπιστώνονται μικρότερες ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως ανοιχτόχρωμο αλείφωμα ή επίχρισμα σε σκοτεινότερο πηλό και διακόσμηση με ερυθρή (I.129, I.149, I.150, I.196) ή καστανέρυθρη βαφή (IV.398, IV.433), καστανή βαφή με ιδιότυπη (μεταλλική) λάμψη (I.172, I.183) ή θαμπή βαφή (I.156, I.178, I.180, I.182, I.201). Στα κλειστά αγγεία (IV.343, IV.384), το επίχρισμα είναι λεπτότατο και ανισομερώς απλωμένο, όπως και σε ολόβαφα μελανά αγγεία [IV.377, IV.402, IV.426, IV.427]. Στα διακοσμητικά θέματα προστίθεται το τρίφυλλο FM 72(.11), IV.383.

Η κεραμική των Επιχώσεων Ι και ΙV παρουσιάζει ομοιότητες με την κεραμική της οδού Πελοπίδου – Επιχώσεις/Deposits 1c, 1b. Γενικά εκτιμάται ότι αντιστοιχεί με εκείνη των φάσεων 1 και 2 του Rutter, Λευκαντί 1α, την Πρώιμη/Πύργος στις Μυκήνες και την ΥΕ ΙΙΙΓ πρώιμη1 στην Τίρυνθα.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: Ο χώρος κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο

Η περιοχή που καταλαμβάνει σήμερα το ΔΣΚΘ κατοικήθηκε από τα προϊστορικά μέχρι τα Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά χρόνια. Καλά σωζόμενα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα ανήκουν στην Πρώιμη Εποχή του Χαλκού, ενώ στη Μέση Εποχή του Χαλκού ανήκουν ασθενέστερα κτίσματα διατηρούμενα σε μικρότερη έκταση. Από την πρώιμη Μυκηναϊκή περίοδο διασώζονται σποραδικά θραύσματα αγγείων.

Ανακτορική περίοδος

Την ΥΕ ΙΙΙΑ2 φάση, **στο νότιο τμήμα του οικοπέδου ΔΣΚΘ** υπήρχε κτήριο προσανατολισμένο Β/ΒΑ-Ν/ΝΔ, από το οποίο σώθηκε μόνον ο τχ κε΄ και περιορισμένη γύρω από αυτόν επίχωση (Επίχωση ΙΙΙ). Το κτήριο καταστράφηκε από αδιάγνωστο

λόγο, οπωσδήποτε όμως όχι πυρκαϊά. Στην ίδια περίπτωση θέση οικοδομήθηκε άλλο, όμοιου προσανατολισμού, από το οποίο αποκαλύφθηκε μέρος του ανατολικού εξωτερικού τοίχου κβ' και ανασκάφηκε μικρό μέρος του εσωτερικού μέχρι το δυτικό όριο του οικοπέδου. Ο χρόνος ανεγέρσεως του δεύτερου κτηρίου εντός της ΥΕ ΙΙΒ δεν είναι σαφής, η καταστροφή του όμως τοποθετείται στο τέλος της ΥΕ ΙΙΒ2 περιόδου, όταν είχαν ήδη εμφανισθεί χαρακτηριστικά της ΥΕ ΙΙΓ κεραμεικής. Η καταστροφή οφείλεται σε πυρκαϊά με απροσδιόριστη αιτία. Τα κινητά ευρήματα δείχνουν ότι στη θέση αυτή υπήρχε μια αποθήκη για τρόφιμα, κυρίως υγρά, το περιεχόμενο της οποίας κατέπεσε με την καταστροφή του δαπέδου στον κενό υπόγειο χώρο. Εκτός από τα αποθηκευτικά αγγεία, υπήρχαν και μικρότερα κλειστά για τη φύλαξη περιορισμένων ποσοτήτων, ακόσμητα αγγεία πόσεως καθώς και άλλα αντικείμενα, όπως ο χάλκινος θώρακας (BE 27370), φύλλα μολύβδου, ξύλινο κιβώτιο/έπιπλο με ελεφάντινα ενθέματα και μία σφραγίδα (BE 27367) προφανώς κειμήλιο. Η ποικιλία και ποιότητα των αντικειμένων οδηγεί στη σκέψη, ότι η αποθήκη ανήκε σε κτήριο κατοικίας κάποιου σημαίνοντος προσώπου, πιθανώς ανακτορικού αξιωματούχου, που κατείχε στρατιωτικό εξοπλισμό.

Στο **κέντρο του οικοπέδου ΔΣΚΘ**, περί τα 20-25 μ. προς Β-ΒΑ της αποθήκης, αποκαλύφθηκε τμήμα κτηρίου (Επίχωση V) με τον ίδιο σχεδόν προσανατολισμό με αυτήν. Είναι επίμηκες στον άξονα Α-Δ και περιλαμβάνει τρεις χώρους (Χ.1-Χ.3). Εμφανίζει δύο τουλάχιστον οικοδομικές φάσεις, και καταστράφηκε στο τέλος της ΥΕ ΙΙΒ2 φάσεως. Η λειτουργία του Χώρου 1 δεν είναι φανερή, ενώ ο Χώρος 3 πιθανόν να ήταν υπαίθριος. Ο κύριος Χώρος 2 παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον, καθώς διασώζονται αδιατάρακτα κατάλοιπα που δηλώνουν ιδιαίτερες δραστηριότητες, πέραν από την καθημερινότητα. Η πρόχους που βρέθηκε γερμένη στο τεφρό πλαίσιο χωμάτινης κυκλικής κατασκευής, προφανώς είχε χρησιμοποιηθεί για χοές υγρών απευθείας στη γη. Η χοή / σπονδή αποτελεί τυπική τελετουργική πράξη στη μυκηναϊκή περίοδο. Σταθερές διαμορφώσεις για την υποδοχή του χεόμενου υγρού απαντούν τόσο σε επίσημο ανακτορικό, όσο και σε απλό οικιακό περιβάλλον σε άλλα μυκηναϊκά κέντρα. Με την τελετουργική χοή στο έδαφος πιθανότατα συνδέονται οι έξι κάτω γνάθοι κάπρων που βρέθηκαν ακριβώς δίπλα στη χωμάτινη κυκλική κατασκευή. Οι γνάθοι είχαν επιμελώς τρυπηθεί στα δύο πίσω άκρα και αναρτηθεί, πιθανότατα για την ξήρανσή τους με σκοπό τον προσπορισμό των χαυλίων για την κατασκευή κρανών. Δεδομένου ότι οι χαυλίοι είχαν απομακρυνθεί, ωστόσο οι γνάθοι παρέμειναν στην θέση τους, μένει ανοικτό το ενδεχόμενο μια ενέργεια με πρακτικό χαρακτήρα να είχε ενταχθεί σε μια συμβολική διαδικασία. Αναμφισβήτητα, οι γνάθοι ανήκαν σε ζώα που είχαν θηρευθεί. Το κυνήγι του κάπρου είναι γνωστό ότι αποτελούσε προσφιλή ασχολία

της ανώτερης τάξεως στα μυκηναϊκά χρόνια ως μέσον για να επιδειχθεί η γενναιότητα, η επιδεξιότητα, αλλά και ο πλούτος των συμμετεχόντων. Παράλληλα συνδέεται με τον πόλεμο, καθώς συνιστά προπαρασκευαστικό στάδιο και πεδίο συνεχούς άσκησης για αυτόν. Στην ελληνική αρχαιότητα καθώς και σε άλλους πολιτισμούς συνιστά διαδικασία ενηλικιώσεως. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν τεκμηριώνεται για τη μυκηναϊκή περίοδο. Συνδυάζοντας τα προαναφερθέντα θεωρείται ότι το σύνολο στον Χώρο 2 συνιστά τα κατάλοιπα τελετουργικών πράξεων, η αλληλουχία, επαναληπτικότητα και περιεχόμενο των οποίων είναι όμως ασαφείς. Το σύνολο σχετίζεται άμεσα με τον τοίχο IB', ο οποίος πρέπει να εκληφθεί ως υπερυψωμένη κατασκευή για την απόθεση συναφών αντικειμένων. Παρόμοιες κατασκευές, αλλά χαμηλού ύψους (θρανία), εντοπίζονται κατά μήκος των μακρών πλευρών του κτίσματος σε άλλα ιερά, χωρίς να συνιστούν το κύριο σημείο ενδιαφέροντος, το οποίο εστιάζεται στο βάθος του κτίσματος. Επομένως, αν και παρουσιάζονται ομοιότητες, ο Χώρος 2 διαφοροποιείται ως προς τις εσωτερικές κατασκευές και τη λειτουργική τους διάταξη.

Οι τελετουργικές πράξεις στον Χώρο 2 εγείρουν τα ερωτήματα, εάν υπήρχε στην θέση αυτή μέσα στον οικισμό ένα ιερό και ποιός ήταν ο χαρακτήρας του. Ας σημειωθεί, ότι οι μέχρι του παρόντος ανασκαφές δεν έχουν αποκαλύψει ένα θρησκευτικό κέντρο ανάλογο με εκείνο στις Μυκήνες, ή έστω ένα ιερό. Η θέση του κτηρίου σε μικρή απόσταση από το Καδμείο και στη ΒΔ πλευρά της ακρόπολης πλησίον της οχυρωματικής γραμμής, οδηγεί σε παραλληλισμό με το θρησκευτικό κέντρο των Μυκηνών και τα διαδοχικά ιερά στην κάτω ακρόπολη της ανακτορικής και μετανακτορικής Τίρυνθας, καθώς και με τα ιερά της Φυλακωπής. Η γενική αρχιτεκτονική μορφή όμως, δεν εναρμονίζεται πλήρως με αυτή των αναγνωρισμένων ιερών (Μυκήνες, Τίρυνθα, Φυλακωπή, Ασίνη), ενώ δεν εντοπίστηκαν ανθρωπόμορφα πήλινα είδωλα. Το κεφάλι του αγγειόμορφου ειδώλου BE 28866 που θα εντασσόταν σε αυτό το περιβάλλον, βρέθηκε περί τα 15-20 μ. βορειότερα. Μια άλλη παράμετρος που παραλληλίζει τον Χώρο 2 με άλλα μυκηναϊκά ιερά μέσα σε οικισμό, είναι η γειτνίαση με εργαστηριακές δραστηριότητες. Ωστόσο, τα είδη των ελεφάντινων αντικειμένων στον Χώρο 3 σε συνδυασμό με την απουσία εργαλείων, με εξαίρεση την ελαφρόπετρα, δεν αποδεικνύουν τη λειτουργία εργαστηρίου ελεφαντουργίας. Με αυτά τα δεδομένα, είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι ο Χώρος 2 ανήκει στο αποσπασματικά έστω, αποκαλυφθέν ιερό της Καδμείας, στον χώρο που ενδιαίτατο δηλαδή η θεότητα, και πρέπει μάλλον να θεωρήσουμε ότι πρόκειται για έναν χώρο ομαδικών τελετουργικών πράξεων από μέλη της ανώτερης τάξεως και ιεραρχίας στο πλαίσιο της «επίσημης» θρησκείας.

Η τελετουργική δραστηριότητα πέραν του Χώρου 2, τεκμηριώνεται επίσης από το σύνολο κεραμικής και ειδωλίων που απορρίφθηκε σε ακανόνιστο όρυγμα μετά την καταστροφή στην **περιοχή των Τομών 17 και 18** (Επίχωση VI). Από την εξέταση του κεραμικού συνόλου σύμφωνα με τα κριτήρια που διατυπώθηκαν με αφορμή το κεραμικό σύνολο στην τομή (EU) 9 στην Τσούγκιζα Κορινθίας, προκύπτει ότι τα απορριφθέντα αγγεία χρησιμοποιήθηκαν σε συλλογική εορταστική εκδήλωση, με έμφαση στην κατανάλωση ποτού. Η σύγκριση με την κεραμική από τις σύγχρονες Επίχωσεις II και V υπογραμμίζει αυτή την εκτίμηση. Τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του συνόλου υποβάλλει η παρουσία 23 αποσπασματικών πήλινων ειδωλίων και η σφραγίδα BE 26970 που πιθανώς αποτελεί κειμήλιο.

Αξιολογώντας τα δεδομένα από το οικόπεδο ΔΣΚΘ στο θηβαϊκό και ευρύτερο ανακτορικό μυκηναϊκό πλαίσιο διαπιστώνονται τα ακόλουθα:

Στα τέλη της ΥΕ IIIA2 καταστράφηκε από άγνωστη αιτία κτήριο το οποίο καταλάμβανε το Ν-ΝΔ τμήμα του οικοπέδου ΔΣΚΘ. Ο χώρος καθαρίστηκε εν μέρει για τη μετέπειτα ανοικοδόμησή του, πρακτική που διαπιστώθηκε επίσης στην ανασκαφή της οδού Πελοπίδου και στην οδό Οιδίποδος 14 (λάκκος με τα ελεφάντινα), όχι όμως στην αποθήκη και το εργαστήριο ελεφαντουργίας στην οδό Πινδάρου 60 (σχέδιο 1, αρ. 1, 4, 6).

Ο χώρος επανακατοικήθηκε με την οικοδόμηση του κτηρίου με την αποθήκη στο ΝΔ τμήμα και του κτηρίου στο κέντρο του οικοπέδου ΔΣΚΘ. Η επάνοδος ακολούθησε μάλλον τις καταστροφές που σημειώθηκαν στο τέλος της ΥΕ IIIB1 σε άλλα σημεία της πόλης (ενδεικτικά τα εργαστήρια κοσμημάτων: σχέδιο 1, αρ. 3, 4, το κτήριο με σφραγίσματα, αρ. 5). Η καταστροφή τους από φωτιά στο τέλος της ΥΕ IIIB2 τοποθετείται στην ίδια χρονική βαθμίδα με την καταστροφή θέσεων που απέδωσαν πινακίδες Γραμμικής Β σε απόσταση 100-120μ. από το Καδμείο, όπως το εργαστήριο / σημείο διακινήσεως μαλλιού και το «αρχείο» (σχέδιο 1, αρ. 11, 6), και των κτηρίων στη θέση 5 (σχέδιο 1, αρ. 5).

Τα δεδομένα των ανασκαφών υποδεικνύουν ότι από το τέλος της ΥΕ IIIA2 και στην ΥΕ IIIB1 φάση σημειώθηκαν καταστροφές σε διάφορα σημεία της Καδμείας, οι οποίες όμως δεν κατέλυσαν τη λειτουργία του θηβαϊκού κράτους. Η καταστροφή που συνδέεται με την κατάρρευση του ανακτορικού συστήματος, εκτιμάται ότι εμπίπτει στον ίδιο χρονικό ορίζοντα με εκείνες που επέφεραν το τέλος των άλλων μυκηναϊκών κέντρων. Τα γεγονότα αυτά πρέπει να εξελίχθηκαν σε χρονικό διάστημα κάποιων ετών, όπως δείχνουν διαφοροποιήσεις στην κεραμική, οι οποίες όμως αποδίδονται εν μέρει και σε τοπικές ιδιαιτερότητες. Στη μακρά συζήτηση για τα αίτια της

κατάρρευσης εξετάζεται πλέον η παράμετρος για την εσωτερική εξάντληση του συστήματος και την ανάπτυξη νέων ανταγωνιστικών κοινωνικών ομάδων.

Μετανακτορική περίοδος

Η απόρριψη του υλικού στο όρυγμα των Τομών 17 και 18 ακολούθησε αμέσως μετά την καταστροφή των ανακτορικών κτηρίων. Η δραστηριότητα αυτή συνδυάζεται με την επαναχρησιμοποίηση της περιοχής στις Τομές 13 -14, όπου η κυκλική κατασκευή ανακατασκευάσθηκε σχεδόν πανομοιότυπη στην ίδια θέση, κατά 0,60μ. υψηλότερα από αυτή του Χώρου 2. πιθανώς και πάλι για την τέλεση χοών. Στο νέο εξοπλισμό προστέθηκε ο λουτήρας IV.335 σε δεύτερη χρήση, και τρία κλειστά αγγεία. Φαίνεται λοιπόν ότι οι τελετουργικές πράξεις συνεχίσθηκαν στον ίδιο χώρο διατηρώντας τη μνήμη από το ανακτορικό παρελθόν. Το συμπέρασμα αυτό υποστηρίζει και ο ΥΕ IIIΓ πρώιμος κρατήρας (BE 26996) με την παράσταση σφιγγών και άρματος, ο οποίος όμως βρέθηκε απομονωμένος σε απόσταση 10-15μ. προς τα Ν-ΝΑ. Για τη συνέχιση της λατρείας στα μετανακτορικά χρόνια εντοπίζονται ενδείξεις στο θρησκευτικό κέντρο των Μυκηνών, ενώ σαφέστερα τεκμηριώνεται στην Τίρυνθα με τη διαδοχή των μικρών ιερών από τα ανακτορικά στα μετανακτορικά χρόνια στην Κάτω Ακρόπολη.

Στο νότιο τμήμα του οικοπέδου ΔΣΚΘ βεβαιώνεται η επανακατοίκηση από το μεγάλο όγκο της κεραμεικής (Επίχωση Ι), που παρέχει την εικόνα της καθημερινότητας. Τα φτωχά και συγκεχυμένα οικοδομικά κατάλοιπα μάλλον προέρχονται από κατοικίες, αν και η χρονολόγησή τους είναι αβέβαιη. Η θέση εγκαταλείφθηκε σύντομα, ενώ αντίθετα στην ανασκαφή της οδού Πελοπίδου διαπιστώθηκε ότι η κατοίκηση συνεχίστηκε στην ΥΕ IIIΓ Μέση (Επίχωση/Deposit 1a). Τα στοιχεία για την ΥΕ IIIΓ κατοίκηση στην Θήβα παραμένουν πάντως περιορισμένα.

SUMMARY

Eleni Andrikou, Mycenaean palatial and post palatial habitation at the Northwest foot of the Kadmeia hill, Thebes, Boeotia. The plot of the Municipal Conference Centre of Thebes

The plot of the Municipal Conference Centre of Thebes (964,40m²) lies on the NW foot of the Kadmeia hill, facing to the west on Loukas Bellos street and to the north on Ioannis Threpsiades street, opposite the Archaeological Museum of Thebes.

The plot was excavated during the years 1993–1997, initially by the 1st Ephorate of Byzantine Antiquities, due to the well preserved architectural relics of Byzantine and post-Byzantine periods and then by the 9th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities. The area was continuously inhabited from the prehistoric to the Byzantine/post-Byzantine period. In the south part of the plot the well preserved Early Helladic (EH) apsidal House C was unearthed as well as humble structures of Middle Helladic (MH) period. MH relics were also unearthed on the center-east border of the plot. The Late Helladic III layer was attested in the south and central areas overlying or cutting into the EH and MH ones, underlying the classical/Hellenistic layer and having been disturbed at places by the building activities in ancient greek and byzantine times. Early mycenaean pottery was sparingly discarded in it. In the Mycenaean layer 6 lots were discerned, named Deposits I – VI.

Mycenaean palatial period

In the SW part of the plot the N/NE-S/SW wall was revealed in length of 3.70m and height of 0.83-0.93m. It is 0.70m wide, built of big rough stones with smaller ones between them. Wall κϵ´ should have belonged to a building destroyed by unidentified cause, but certainly not fire. In the same area a new building was erected later following the same orientation, of which only part of the east exterior wall κβ´ and of its interior space was revealed. For the construction of the new building the relics of the previous one had been partially removed and left only in the narrow space (0.50m wide) between the two walls. The pottery from this area, Deposit III, dates to the LH IIIA2 period and can be compared to the pottery of the Pelopidou street excavation.

It is not clear when the second building was constructed, but it was destroyed by fire in the end of LH IIIB2 period, when some features of the LH IIIC early pottery had already appeared. Wall κβ´ preserved in length of 4.50m and height of 1,80m, consists of a strong foundation of small stones 1m wide laid approximately 0.30m deeper than the older wall κϵ´ and an upper part 0,50m. wide built on top of the west side of the foundation. The small excavated area (3.30X at most 1m) in the inner side of the foundation – next to the south

border of the plot - proved to accommodate the contents of a storeroom fallen from the upper floor to the basement (Deposit II). The upper 0.30/0.50m of the deposit were of dark brown earth with burnt areas and the rest till the foundation of wall κβ´ of bright red earth, probably from the dissolution of unbaked bricks, with black burnt areas. Deposit II was intact by later intrusions and comprised various clay vases and few individual items (a conulus, stone tools, sheets or wires of lead). Among them a bronze corselet, an agate seal and two ivory "pièces de lyre" demonstrate the high status of the owner, also confirmed by the strong building and the provisions kept in it. The pottery comprises 35 complete or nearly complete vases, mainly closed including big storage ones. Among the decorated ones various stirrup-jars, three jugs FS 120, an hydria FS 128, two askoi FS 195 and a deep bowl FS 284 are to be mentioned. In sherd material the most common shape is the plain kylix FS 267 and the decorated deep bowl. The store room was for alimentary provisions, mainly liquids – wine, oil. Cooking pots and vases suitable for serving and consuming these products were also kept.

In the centre of the plot a third building similarly orientated and with its long axis E-W was partially preserved (Deposit V). It was built or at least modified after the LH IIIA2 phase and destroyed by fire together with the second building at the end of LH IIIB2. It consists of three parallel spaces aligned from east to west missing the north part. The function of the narrow Space 1 is unclear while Space 3 may have been open-air. The main Space 2 (6X3/3.70μ.) is thought to be a sanctuary. Along its south wall ΛΓ´, wall IB´ was built 4m long and 0.45m wide. In front of it on the west side, an area laid with gray clay may indicate the floor level and the height of wall IB´ to 1,10/1,15m. Just in front of it and before its east end a circular earth platform bordered with gray clay was constructed. A linear jug (V.527) lying on the north border implies that libations were performed. Immediately to the west of the platform six boar mandibles were lying, initially suspended as they are symmetrically pierced at the rear ends. It has been suggested that this action, unparalleled elsewhere, aimed to the harvesting of the tusks. Connecting it to the libations and to boar hunting, a prestige occupation for the elite members, it can be deduced that some special ritual was carried on in Space 2 in the frame of the "official" religion. The fact that the internal arrangements in Space 2 differ from these in other sanctuaries, where the interest focuses in the rear short side of the room, and the absence of clay figures indicate that Space 2 is not the residence of the deity, although its ritual character cannot be denied. It has also to be noticed that in the nearby Space 3 many ivory items have fallen from an upper level, comprising mainly offcuts of raw material and pieces from the various interim stages of manufacture. Since tools, except for pumice, were missing, the function of an ivory workshop cannot be proved. A similar situation is attested in the cult centre at Mycenae.

North of Spaces 1 and 2 a huge amount of broken pottery and 23 fragmentary figurines had been rejected in a big irregular trench (Deposit VI). The analysis of the pottery implies that these are the remnants of feasting activity in the end of LH IIIB2 phase. Consumption of beverages is well attested but evidence for cooking and consuming food is thin. Whether this collective function relates to the ritual at Space 2 remains open.

The pottery from Deposits II, V and VI presents similarities. The most common shape is the plain kylix FS 267 followed by the decorated deep bowl FS 384 especially of Group A. Less common is the medium band deep bowl with solid painted interior and even less this of Group A/B. Plain open vases with angular profile like cup FS 222 and shallow bowl FS 295 are also numerous. The cup FS 215 plain and decorated is absent from Deposit II. The destruction of the buildings in Deposits II and V marks the demise of the palatial system in Thebes which falls in the same time span with the destructions in the argive and pylian mycenaean centers.

Mycenaean post palatial period

The area of Spaces 2 and 3 was reoccupied after the destruction (Deposit IV). The circular platform was reconstructed in the same place but c. 0.60m higher implying that libations were repeated. At the same level a tub was laid in second use together with two closed vases (IV.343, IV.387) and a pit, while a little further an amphora (IV.377) was lying on a patch of grey clay. Although the memory from the palatial period was kept and the libations apparently continued, it is impossible to say if the meaning of the rituals remained the same or changed and in which way. Rejecting the material in Trenches 17 and 18 may be relevant to these activities because some pottery fragments and figurines date to LH IIIC early phase.

Reoccupation is attested in the south part of the plot by abundant but fragmentary pottery and architectural relics which however may be attributed to later periods. (Deposit I). The layer consisted of shattered building materials with traces of fire. The pottery hardly differs from this of the end of LH IIIB2 phase. But some new decorated shapes like the crater FS 298, the carinated cup FS 240, the low-stemmed kylix (though different from FS 267), the kylix FS 274, the lid FS 334-335 are introduced. The number of medium band deep bowls and cups monochrome inside increased in Deposit IV. The decorative motifs may be hastily rendered and monochrome vases unevenly painted. Particular technical characteristics appear, like the white inclusions of the fabric breaking into the surface of the vase. The reoccupation dates to the LH IIIC early phase and did not last long since the site was soon abandoned, unlike the one at Pelopidou street which lasted in LH IIIC middle.

